

Perde Arkasındaki Güç: Siyonist Edebiyat

"Yazarımız çalışıyor, araçların geçişi yasaktır." Siyonist yazar Shmuel Yosef Agnon'un Kudüs'teki evinin sokağına asılan tabelada böyle yazıyordu. Agnon, İsrail'in topraklarını üç kattan fazla arttırdığı ve Doğu Kudüs'ü de işgal ettiği 67 Arap-İsrail Savaşı'ndan bir sene önce Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüş ve şöhreti daha da katlanmıştı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı Buczacz kasabasında bir hahamın oğlu olarak doğmuş, cheder adı verilen geleneksel Yahudi okullarında eğitim almıştı. Henüz sekiz yaşındayken İbranice ve Yidiş dillerinde hikâyeler yazıyordu artık. Öyle ki on beş yaşına geldiğinde, İbranice gazete ve dergilerde öyküleri yayınlanır olmuştu. Bir yandan da, Sholom Aleichem gibi önemli Yahudi yazarlarla tanışmış, kısa süre içerisinde edebi ve kültürel siyonist çevrelere dâhil olmuştu. Filistin topraklarına binlerce kilometre uzakta doğan Agnon, kurgusal metinler üzerinden kendine yeni bir vatan inşa ediyordu. İlk kez 1907 senesinde, henüz ondokuz yaşındayken Yafa'ya giderek beş sene burada kalacak, ardından Berlin'e dönerek meşhur siyonist yayınevi Jüdischer Verlag'ın editörlük koltuğuna oturacaktı. Bu esnada tanıştığı Salman Schocken isimindeki zengin bir Yahudi iş adamı ise, Agnon'un hikâyesindeki eksik kalan parçayı tamamlayacaktı. Artık hayatı boyunca çalışmasına yani geçim derdi çekmesine gerek yoktu. Söylenildiğine göre Schocken onun yazı konusundaki dehasından! çok etkilenmişti. Ve tek yapması gereken daha çok yazmaktı. Önce bir Yahudi Edebiyatı Antolojisi hazırlamış, ardından da Hasidik hikâyeleri ya da Talmud ve Midraş'tan beslenen anlatıları, siyonizm düşüncesiyle birleştiren metinler üretmeye başlamıştı.

1924 senesinde ailesiyle birlikte Almanya'dan ayrılarak Filistin'e doğru yola çıktığında da, elinde Schocken'in kendisi için Kudüs yakınlarındaki Talpiot Mahallesi'nde aldığı evin anahtarı vardı. İlk toplu hikâyeleri, 1931 senesinde Khakhnasat Kalla (Evlenebilir Kız) adıyla yayımlanacaktı. Bir sene sonra da Sefer ha -ma'asim (Ameller Kitabı) başlıklı beş hikâyeden oluşan bir kitap ve Pat Shlema (Bir Somun Ekmek) isimli bir roman yayımlamıştı. Agnon, artık durdurulamaz bir şekilde yazıyor, neredeyse her sene yeni bir kitap çıkarıyordu. İkinci Aliyah yani 1904 ile 1914 yılları arasında gerçekleşen Yahudi göç dalgası günlerinde Filistin'de geçen Tmol Shilshom (Çok Yakın Zamanda) isimli romanında, Balak isimindeki kuduz bir köpek tarafından ısırılarak aniden ölen Yahudi bir genci anlatıyordu. Ve sembollerle dolu kuduz köpek Balak imgesi, onu siyonist edebiyatın en yüksek zirvelerinden birine yerleştirecekti.

Ancak Agnon elbette yalanlarla dolu bu edebiyatın tek temsilcisi değildi. Hatta oldukça geç bir dönemde ortaya çıktığı da söylenebilirdi. Zira siyonizmin örgütlü bir yapı olarak faaliyet göstermeye başlaması, sanıldığı kadar aksine siyasi bir teşekkül olarak ortaya çıkmasından çok öncesinde olmuştu. Theodor Herzl, 1897 senesinde Basel'de, Birinci Siyonist Kongre'yi topladığında, Avrupa'nın farklı şehirlerinde (özellikle Odessa, Kiev, Viyana, Berlin, Londra) uzun süredir yayımlanmakta olan Siyonist dergiler, gaze-

teler vardı zaten. Yahudilerin Filistin topraklarında kendilerine bir yurt kurma hedeflerini ve Filistin'e yönelik kolonizasyon fikrini savunan romanlar, öyküler, şiirler ya da tiyatro oyunları da çoktan yayımlanmaya başlamıştı. Dünyada eşi benzeri olmayan bir şeye imza atmışlar ve Filistin topraklarını edebiyat üzerinden zihinlerde bambaşka bir şekilde kurgulamışlardı. Bazılarımızın roman, bazılarımızın öykü ya da şiirler yazarak, örneğin Meksika toprakların tamamen bize ait olduğunu, orada yaşayan kimsenin olmadığı, varsa da ilkel ve bize hizmet etmeye mecbur bir avuç vahşi olduklarını iddia ettiğimizi, kendi kafamıza göre bir Meksika tarihi falan uydurup yazdığımızı hayal edelim. Ancak kulağa tamamen deli saçması gibi gelen bu metinler, İngilizler ya da Fransızlar gibi sömürgeci devletlerin bölgesel çıkarlarıyla birleştiğinde çok hızlı bir şekilde ilgi görecekti, özellikle Rusya'daki pogromların ardından gidecek bir yeri olmayan, zulüm altında yaşayan Yahudi imgesinin güçlenmesiyle ise bu ilgi zirveye çıkacaktı.

Siyonist edebiyatın net bir tarifini yapmak rahatlıkla mümkündür artık. Siyonist edebiyat, Yahudilerin Filistin topraklarında kendilerine bir yurt kurma ve Filistin'e yönelik kolonizasyon amaçlarını roman, öykü, şiir gibi edebiyatın çeşitli türleriyle destekleyen tüm metinleri kapsıyordu. Ve bir metnin siyonist edebiyat olarak nitelendirilmesi için İbranice dilinde yazılmış olmasına gerek yoktu. Bir roman, şiir ya da öykü İbranice yazılmadı diye onun siyonist edebiyat kapsamına girmediğini söyleyemezdik yani. Zira yazarın yaşadığı ülkenin dilinde yani İngilizce, Fransızca, Almanca ya da Rusça da yazılmış olabilirdi. Ayrıca bir metnin siyonist edebiyat olarak görülmesi için, yazarının Yahudi olması şartı da yoktu. Yahudi olmayan herhangi bir yazar, siyonist edebiyat kapsamına giren eserler üretebilirdi. Bir Amerikalı, Alman, Fransız ya da İngiliz yazar da, Filistin'e yönelik kolonizasyon fikrini destekleyen kitaplar yazabilir, Romanlarında, şiirlerinde ve öykülerinde Siyonist propagandası yapabilir. Ve roman, öykü, şiir gibi farklı biçimlerde ya da farklı dillerde olsa da, aynı amaca hizmet eden bu metinler, doğal olarak ortak temalara sahiptirler.

İngiliz tarihinin ilk Yahudi başbakanı Benjamin Disraeli tarafından kaleme alınan, 1833 tarihli The Wondrous Tale of Alroy (Alroy'un Harika Rüyası) isimli romana göre Yahudileri tekrar eski güçlerine kavuşması, Filistin topraklarına sahip olmalarıyla gerçekleşebilirdi ancak. Ve Filistin'de yeni bir Yahudi kimliği inşa etme fikrinin kahramanca bir misyon olarak sunulması, siyonist edebiyatın en önemli temalarındandı. Yahudi olmamasına rağmen Siyonist edebiyatın ilk romanlarından birisini yazan İngiliz kadın yazar George Elliot'un kaleminden çıkan Daniel Deronda (1876) ise, Yahudi olduğunu sonradan öğrenen ve kimlik bunalımı yaşayan bir kahramandı. Ve siyonist edebiyat, sıklıkla işlenen kimlik bunalımının yanı sıra; efsane ve mitlerin kullanımı, idealler ve ütopyik toplum, toprakla bağlantı ve tarım, ulusal kimlik inşası ve kolektif hafızanın canlandırılması ya da direniş ve öz savunma gibi ortak temalara sahipti.

İsrail'in kuruluşundan en az yüz sene önce faaliyet göstermeye başlayan siyonist edebiyat, böylece sadece siyonizm düşüncesini kitlelere alıştırmakla kalmayacak, aynı zamanda bu düşünceyi güçlendirecek ve şekillendirecekti. Agnon gibi sayısız figüre sahipti. Hepsisi de, yazdıkları metinlerle dünyanın farklı yerlerindeki Yahudilerin Filistin topraklarına göçünü hızlandırarak, çok temel bir işleve sahip olmuşlardı. Siyonizmin meşhur "topraksız bir halk, halksız bir toprak mottosu" da bu metinler eliyle güçlendirilecek ve yaygınlaştırılacaktı. Hayim Nahman Bialik'in Katliam Şehri şiiri, Yitzhak Lamdan'ın Masada'sı, Theodor Herzl'in Yahudi Devleti ya da Moses Hess'in Roma ve Kudüs'ü... Yazılan bütün bu metinlerin her biri, Filistin'e önce zihinsel bir dönüş sağlamışlardı. Siyasi siyonizmin, bu dönüşü fiziken mümkün kılması çok daha kolay olacaktı artık.

Bizler onlarca seneden bu yana, siyonist edebiyat anlatısının dışında kalan o hakikatin soylu mücadelesini görüyoruz Filistin'de. Metinler aracılığıyla görünmez kılınmaya çalışılan kadim Filistin şehirlerinin ve kök salmış bir kültürün çığılığına şahitlik ediyoruz. Şiir, roman, öykü gibi edebiyatın çeşitli türleriyle tarihsel olarak silinmek istenen bir halkın büyük kavgasını izliyoruz. Ancak bugün işgal altındaki Filistin topraklarının pek çok caddesine ya da okuluna isimleri verilen siyonist edebiyatçıların kaleminden çıkan kurguların, hakikat karşısında kumdan kaleler gibi nasıl birer birer yıkılmaya, nasıl da asıl kendilerinin görünmez olmaya başladığını da görüyoruz aynı zamanda. Ve bir kere daha yüreğimiz titreyerek iman ediyoruz ki; Hiçbir yalan hakikatin karşısında ilelebet payidar kalamayacaktır.

Peren Birsaygılı Mut

